Vad motiverar blodgivare att ge blod?

...och hur behåller vi dem?

Anton Sendel
Specialistläkare, läkarchef, med. dr.
Klinisk immunologi och transfusionsmedicin
Karolinska Universitetssjukhuset

KAROLINSKA UNIVERSITETSSJUKHUSET
MEDICINSK DIAGNOSTIK

VI ÄR EN DEL AV REGION STOCKHOLM

Varför behövs blodgivning?

- Livsviktig resurs
  - Helblod och blodkomponenter (erytrocyter, trombocyter, plasma)
  - Till barn och vuxna
  - Kroniska sjukdomar, cancer, operationer, olyckor, förlossningar
- Blodanvändning minskar i vården
  - I Sverige går det åt ”ungefär 1 blodpåse i minuten”
    - Statistik 2024:
      - Erc: 330 334 st
      - Trc: 50 002 st
      - Plasma: 43 817 st
  - Under 2000-talet minskat 40%
    - Förbättrade behandlingsmetoder, nya läkemedel, arbete med transfusionsstrategier
- Men ökat behov av givare
  - 60% i Sverige uppger att de kan tänka sig att ge blod, men bara 2,8% är registrerade givare
  - Socialstyrelsens mål 5%
    - "*för att möta vårdens behov och stärka samhällets beredskap vid kris, olyckor eller krig*"
    - Även behov öka självförsörjandegraden av plasma till läkemedelsförsörjning
  - Internationellt runt 3% i höginkomstländer, 0,5–1% i låginkomstländer

Hur sker blodgivning i Sverige?

- Frivilliga obetalda givare
  - I linje med WHO:s grundprinciper och med nya SoHO-förordningen
  - Syftar till att främja altruistiska motiv och säkerställa hög blodsäkerhet
- Blodverksamhet sker i alla 21 regioner
  - På sjukhus
    - 27 sjukhus har hand om blodgivning, serologi, komponentframställning och -utlämning
    - Ytterligare 30 har samma verksamhet utan själva komponentframställningen
    - Blodutlämning sker på 82 sjukhus
  - Utanför sjukhus
    - 20 fasta blodgivningscentraler
    - 14 mobila enheter som besöker 332 olika orter
    - Dvs totalt över 350 tappningsställen
  - Alla aktörer utom en är offentligt finansierade verksamheter

Aktiva givare per 1000 invånare i Sverige 2020-2024

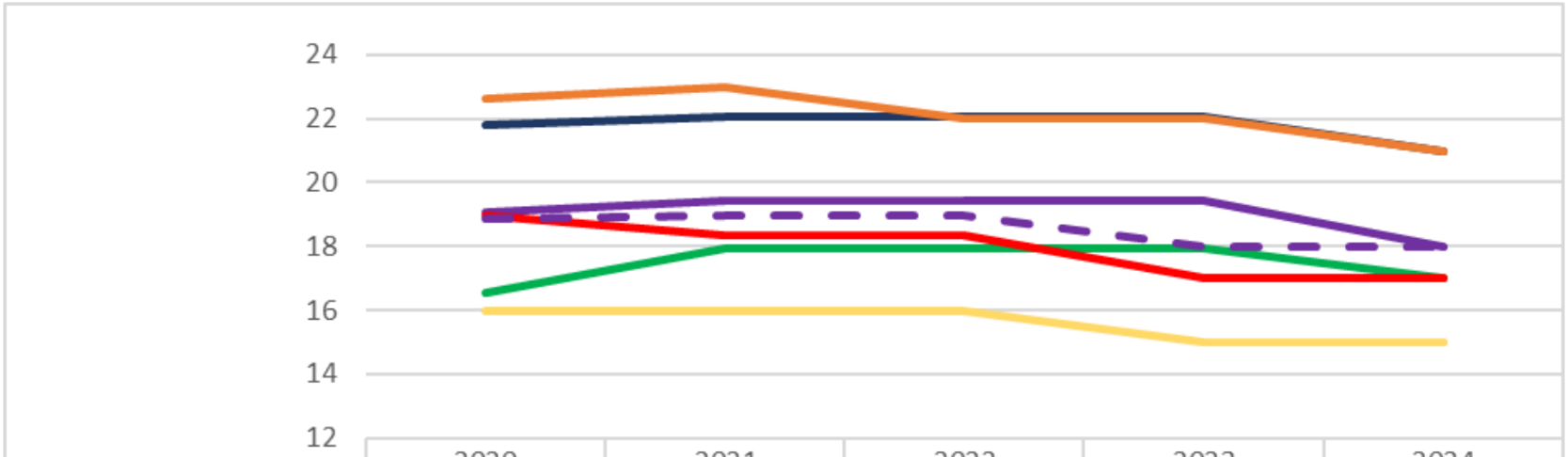

	2020	2021	2022	2023	2024
Västra	17	18	18	18	17
Sydöstra	19	19	19	19	18
Södra	19	18	18	17	17
Stockholm	16	16	16	15	15
Norra	22	22	22	22	21
Uppsala-Örebro	23	23	22	22	21
Sverige	19	19	19	18	18

Ålders- och könsfördelning i Region Stockholm

Aktiva blodgivare 2024

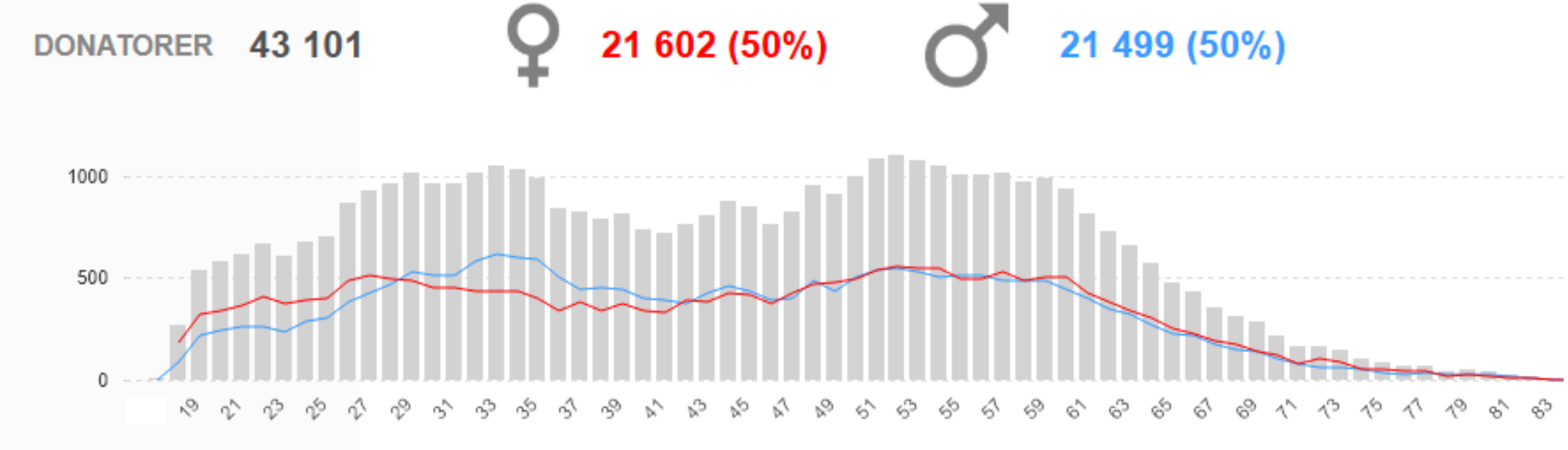

Varför vill blodgivare ge blod?

En kompis tog med mig, sen blev det en vana

Känner någon som behövt blod

Vill göra gott

Man kan ju behöva blod själv någon gång

Själv fått blod och vill ge tillbaka

Jag är frisk

Familjetradition

Vad säger litteraturen?

- Altruism och empati
- Sociala skäl eller personlig koppling
  - Positivt grupptryck, följt med en vän, familjetradition
  - Känner någon som behövt blod, själv fått blod
- Personligt identitetsskapande
- Praktiska förmåner
  - Upplevd hälsokontroll
  - Ledig från jobbet
  - Blodgivargåva
- Bra upplevelse
  - ”Warm glow” av att ge blod
  - Trevligt omhändertagande

Studie från 70-talet om altruism

Hur stor andel av hjälpande handlingar drivs av ”ren altruism” respektive underliggande egoistiska skäl?

- I 21% av fallen fann man stöd för ren altruism
  - Mer sällsynt än man tidigare antagit
- Personliga särdrag hos altruistiska människor
  - Starkt kopplat till förmåga att känna empati
  - Fler syskon än snittet
  - Blir lättare upprörda av moraliska skäl
  - Historia av annat volontärarbete

Collard DA. Altruism and economy: a study in non-selfish economics. *Oxford University Press*. 1978.

Altruism i blodgivning

- Altruism i blodgivning är inte ett entydigt begrepp
- Kan delas in i flera dimensioner enligt psykologisk, ekonomisk och evolutionär teori
  - Ren altruism
  - *Warm-glow giving* (positiva personliga känslor av handling oavsett faktiskt utfall)
  - Motvillig altruism (man hjälper för att andra inte gör det)
  - Socialt ansvarstagande
  - Personliga förmåner
  - Rykte
  - *Kin selection* (”släktskapsselektion”)

Evans R, Ferguson E. Defining and measuring blood donor altruism. *Vox Sang*. 2014 Feb;106(2):118-26

Altruism i blodgivning, forts.

- Enkätstudie utifrån ”teorin om planerat beteende”
  - Beteende styrs av intentioner; intentioner förutsägs av subjektiva normer och attityder
  - 414 universitetsstudenter
  - Tidpunkt 1: frågor om altruism och bakomliggande motivation till att ge blod
  - Tidpunkt 2: I vilken utsträckning planerar du att ge blod i framtiden?
- Donatorer skiljde sig från icke-donatorer genom högre nivåer av *impure altruism* och motvillig altruism
  - *Impure altruism*: kombination av ren altruism, ansvarstagande och ***warm glow***
  - Starkast koppling till intention att ge blod
- Kampanjer bör inte bara betona att “rädda liv” utan även personlig tillfredsställelse, ”warm glow”, ansvarskänsla och plikt
- Man efterfrågade även mer forskning om motvillig altruism inom blodgivning

Evans R, Ferguson E. Defining and measuring blood donor altruism. *Vox Sang*. 2014 Feb;106(2):118-26

Frivillig ömsesidig altruism vs motvillig altruism

Två sätt att fråga:

Skulle du kunna tänka dig att ge blod?

- Vissa svarar ja redan här: **ren altruism**

1. Skulle du vilja ha blod om du själv blev sjuk och behövde det?
2. Skulle du i så fall kunna tänka dig att ge blod?
   - Ännu fler svarar ja: **frivillig ömsesidig altruism** pga rättvisa och solidaritet
   - **Motvillig altruism**: ”Många andra egoister vill säkert ändå inte ge blod, vilket innebär att **jag** måste ta ansvar”

Motvillig altruism

- Motvillig altruism är faktorn med starkast koppling till tidiga stadier av blodgivning
  - Första gången samt upp till fyra blodgivningar

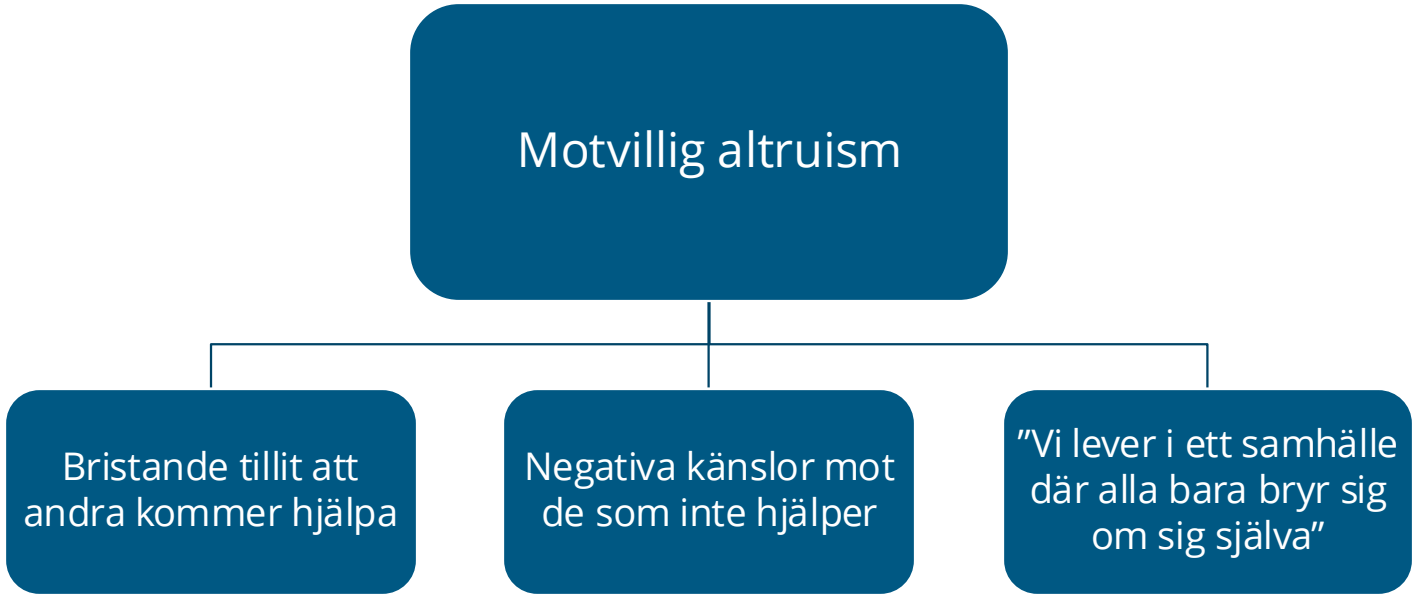

Ferguson E, Atsma F, de Kort W, Veldhuizen I. Exploring the pattern of blood donor beliefs in first-time, novice, and experienced donors: differentiating reluctant altruism, pure altruism, impure altruism, and warm glow. *Transfusion*. 2012;52(2):343-355.

The ultimatum game

Teoretiskt spel inom experimentell ekonomi
John Harsanyi, 1961

- Person A föreslår hur man ska dela upp 100 kr
  - Person B erbjuds 10-50 kr
  - Person A får då motsvarande 50-90 kr
- Person B kan acceptera eller avslå förslaget
  - Om avslag får ingen några pengar alls
- Experimentet väger egen vinning mot rättvisepatos

Hur agerar blodgivare i *the ultimatum game*?

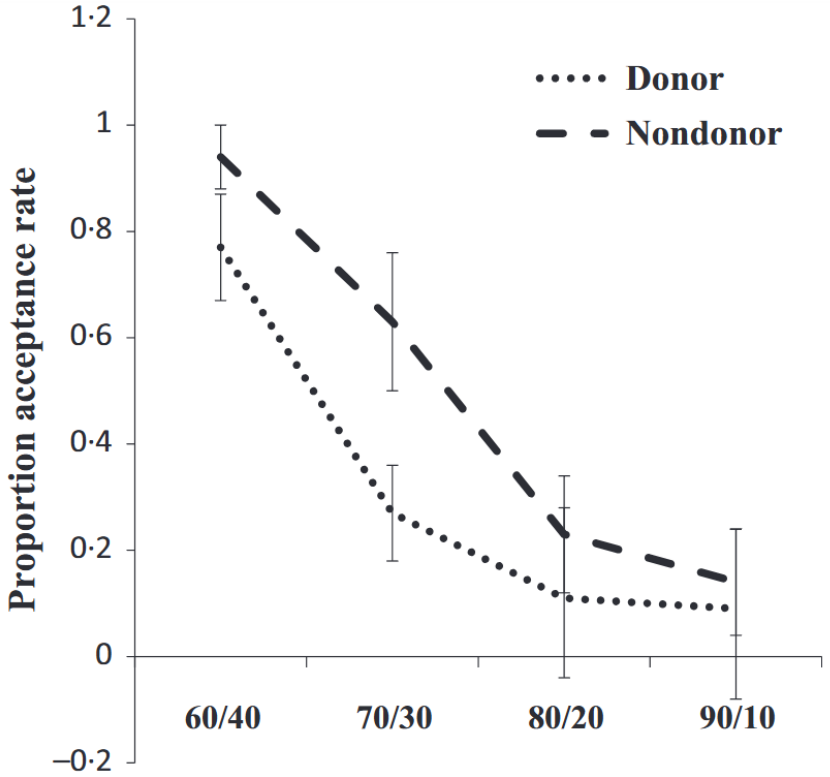

Fig. 3 Interaction between donor status (donor vs nondonor) and degree of unfairness in offers (error bars = 95% CIs).

- Överensstämmande med motvillig altruism
- Endast blodgivare är så stränga…
  - Gäller ej organdonatorer eller folk som ger pengar till välgörenhet

Ferguson E, Lawrence C. It is only fair: blood donors are more sensitive to violations of fairness norms than nondonors - converging psychometric and ultimatum game evidence. Vox Sang. 2018;113(3):242-250.

”Det är sexigt att ge blod”

The University of Nottingham

Talkin’ ‘bout Blood Donation

(in prep with Ingrid Veldhuizen, Anne van A.Dongen, Michael Lam & Claire Lawrence)

- 31,338 blood donors from the Dutch Donor InSight Study

Probability of communication is highest for childless donors, decreasing across the reproductive years

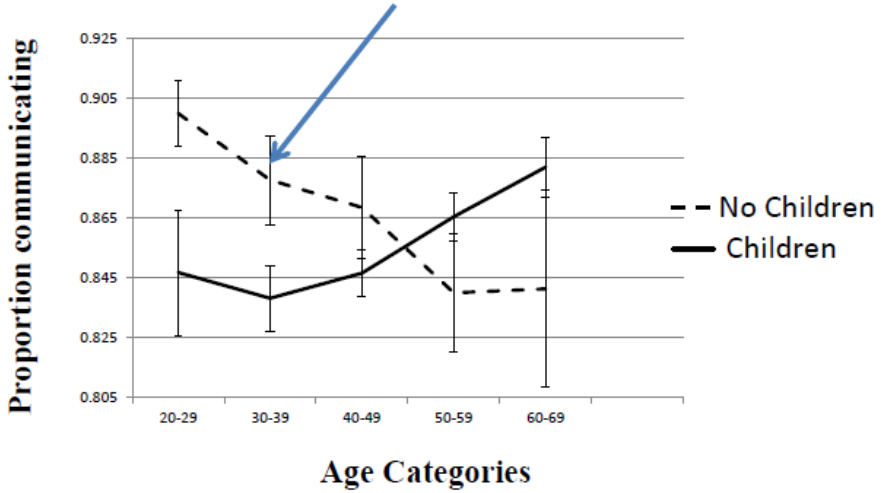

- Engelsk-nederländsk studie om när i livet blodgivare kommunicerar att de är blodgivare
- Utgår från ”costly signaling theory”
  - Evolutionär-psykologisk teori angående kommunikation mellan individer
  - Blodgivning ett slags signal om duglighet som partner?
- Vilka blodgivare väljer att sätta på sig en pin med texten ”Be nice to me, I gave blood today”?
  - Barnlösa unga givare (letar efter partner)
  - Äldre givare med barn (visar att de är samhällsmedborgare)

Identitet och gott rykte

- Blodgivare motiveras i början i hög grad av yttre faktorer (positivt grupptryck)
- Därefter börjar en identitet som blodgivare formas
  - Progressivt viktigare faktor ju fler gånger man gett
  - Viktiga trösklar: första året samt 10+ gånger
- ”Känsla av ägarskap” starkt kopplat till identitet
  - Begrepp från organisationsforskning
  - Blodgivare som upplever en blodcentral som ”sin” blodcentral återkommer oftare

- Blodgivarmärken (nu digitala, se *Min blodgivning*)
- Inlägg i sociala media
  - Bilder från blodcentralen
  - *Min blodgivning*
  - Tack-SMS

Edwards AR, Masser BM, Barlow FK. Psychological ownership and identity motives in blood donation. *Vox Sang*. 2023;118(8):616-623.

Undersökning från franska blodcentralen (EFS) om beteende och uppfattningar hos blodgivare

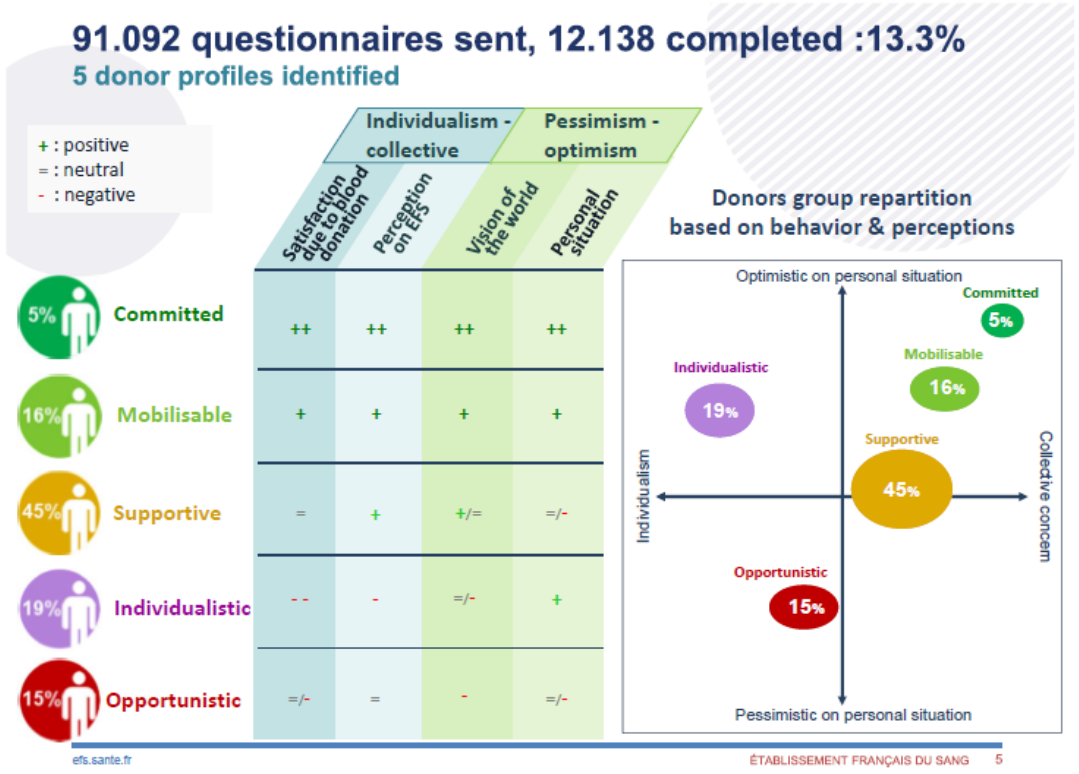

- Enkätsvar från 12 000 blodgivare
- Grupperades efter fyra faktorer
  - Individ vs kollektiv
    - Egen tillfredsställelse av att ge blod
    - Upplevelse av blodcentralen som organisation
  - Pessimism vs optimism
    - Syn på omvärlden
    - Syn på sin personliga situation
- Fem personlighetsprofiler

Fördelning av givarprofilerna efter ålder

Repartition of the 5 donors profiles by age range
(survey)

Age	Committed	Mobilisable	Supportive	Individualistic	Opportunistic
18-19	2%	14%	46%	16%	22%
20-24	2%	13%	48%	19%	18%
25-29	2%	13%	48%	23%	14%
30-34	3%	11%	43%	26%	17%
35-39	2%	11%	45%	21%	22%
40-44	3%	13%	46%	19%	18%
45-49	4%	15%	46%	20%	15%
50-54	5%	19%	46%	18%	13%
55-59	8%	22%	44%	19%	7%
60-64	13%	30%	39%	15%	3%
65-69	15%	32%	38%	8%	7%
70 +	18%	29%	38%	12%	3%
	5%	16%	45%	19%	15%

efs.sante.fr ÉTABLISSEMENT FRANÇAIS DU SANG 6

- Unga givare i högre grad individualister och opportunister
- Äldre givare i högre grad hängivna och flexibla

Stämmer överens med bilden av vår givarpopulation

- Vår gamla stam blodgivare som ger av gammal vana sedan de ”gjorde rekryten” blir allt äldre
- Ett mer individualistiskt samhälle nu?
  - Den yngre generationen individualister tänker inte likadant
  - Kan leda till att givare ger mer sporadiskt och på egna villkor
  - Gemensamma faktorer hos individualistiska givare:
    - Bor i storstaden
    - Relativt neutralt inställda till blodgivning, inte särskilt hängivna
    - ”Blodgivning tar tid”, upplevs som något som begränsar dem
    - Otillfredsställda över tillgänglighet
      - Vill kunna ge blod på arbetsplats eller universitetet
    - Påverkas starkt av praktiska hinder

Varför slutar blodgivare att ge blod?

- Personliga faktorer
  - Praktiska orsaker och tidsbrist
    - Jobb
    - Familj
    - Omständligt att ta sig till blodcentralen
  - Medicinska orsaker
  - Rädsla för nålar, smärta, svimning
- Händelser på blodcentralen
  - Tillfälligt nekad blodgivning
  - Tidigare dålig upplevelse
    - Dåligt bemötande eller mådde dåligt efteråt

Vad händer när blodgivaren inte får ge blod?

- Tillfälligt avvisande (resor, läkemedel, förkylning, tatuering, lågt Hb)
  - Många givare kommer inte tillbaka
  - Det tar längre tid innan de är tillbaka
  - De ger inte lika ofta i framtiden

- Australisk studie om avvisande vid blodgivning
  - Starkaste faktor för att inte återkomma är om man blir avvisad på blodcentralen, inte lika jobbigt att bli avvisad på telefon innan
    - Sårade känslor väger tyngre än förnuftet
    - Inför planerad blodgivning: förväntan, *warm glow*
    - Istället: ”ogjort ärende”
  - Typ av uppehåll spelar roll
    - Långa uppehåll sämre
    - ”Öppna” uppehåll utan datum för återvändande är allra sämst – boka ett faktiskt datum!
  - Typ av givare
    - Yngre, förstagångsgivare, kvinnor, minoriteter

Hillgrove TL, Doherty KV, Moore VM. Understanding non-return after a temporary deferral from giving blood: a qualitative study. *BMC Public Health*. 2012 Dec 10;12:1063.

Hur kan vi undvika att givare slutar efter avvisande?

- Utbilda givarna så att de inte kommer i onödan
- Elektronisk hälsodeklaration på distans!
- Förbättra upplevelsen vid avvisandet
  - Besöket på blodcentralen ska ge så lite negativa känslor som möjligt
  - Normalisera avvisande situationer
    - Empati vid besvikelse
    - Visa uppskattning för att givaren kommit
  - Ingen ”myndighetsattityd” vid samtalet
- Ge givaren ett konkret datum att komma tillbaka
- Uppföljning innan återkomst: bra relationsskapande kommunikation

Varför slutar blodgivare eller minskar givningsfrekvensen?

- Fransk studie med 1 879 givare (helblod, plasma, trombocyter)
- Enkätstudie om motivation, tidsanvändning och blodgivning
- Resultat
  - 26–31 % uppgav minskad frekvens de senaste 5 åren
  - Tidsbrist och logistiska orsaker dominerade
- Behållande kräver praktiska lösningar (tider, plats, påminnelser), det räcker inte att enbart motivera med altruistiska

Charbonneau J, Cloutier MS, Carrier É. Why Do Blood Donors Lapse or Reduce Their Donation's Frequency?. *Transfus Med Rev*. 2016;30(1):1-5.

Praktiska orsaker till att sluta ge blod

- Nederländsk registerstudie: data från alla blodgivare (n = 259 172)
- Analys av hur stängning av blodcentraler påverkade givares lojalitet
- Resultat
  - Efter stängning ökade risken för att donatorer upphörde med 53 %.
  - Riskökningen steg med varje extra kilometer till ett alternativ i stället för den tidigare centralen
  - O- givare var 10,5 % mindre benägna att sluta donera – stark identitet?
- Slutsats
  - Donatorer drivs inte av “ren” altruism utan påverkas starkt av praktiska faktorer
  - Strategisk placering av blodcentraler och minimerande av besvär/kostnad kopplat till resan dit kan vara effektivare än att enbart motivera med altruistiska budskap

Piersma TW, Bekkers R, de Kort W, Merz EM. Altruism in blood donation: Out of sight out of mind? Closing donation centers influences blood donor lapse. *Health Place*. 2021;67:102495.

Varför slutar unga män att ge blod?

Problembeskrivning 2019:

- I Stockholm slutar ca 10 000 blodgivare varje år
- Vi hade då ett system där vi slutade kalla efter 6 påminnelser
  - Många ”maxkallade” givare försvann bara utan förklaring
- 62% av alla manliga blodgivare som slutade var 18-35 år
- Stor omsättning av unga manliga blodgivare:
  - 36% av unga män var nyregistrerade
  - 38% hade fått max antal kallelser
    - 85% av avreg män i ålder 18-35 är avreg pga maxkallade

Why do young men lapse from blood donation?

Öhrner C, Kvist M, Blom Wiberg K, Diedrich B. Vox Sang. 2019

- 1 036 blodgivare
  - Män 18-35 år
  - Maxkallade (inte svarat efter 6 kallelser)
  - Inte gett blod på 1-2 år
- Ringdes upp och fick ett mail med länk till en enkät
- 511 givare svarade (50%)
- Vilka orsaker uppgav de?
  - De kom av sig (på grund av resor, sexuella kontakter, flyttat)
  - De upplevde tidsbrist (fått barn, för mycket jobb eller studier)
- Vad behöver de?
  - Kallelser
  - Strategier för att integrera blodgivningsrutiner i livet
  - Ökad tillgänglighet
  - Information om hur blodet används (motiverande)

Öhrner C, Kvist M, Blom Wiberg K, Diedrich B. Why do young men lapse from blood donation?. *Vox Sang*. 2019;114(6):566-575.

Tänkbara åtgärder utifrån artikeln

- Ändra kallelsesystemet – sluta med att ”maxkalla”
- Tillgängliga där och när givarna önskar
- Öka lojalitet med mer digital interaktion
- Minska genomflödestiden på blodcentralen/blodbussen med
  - optimerad bemanning
  - digitala verktyg: hälsodeklaration på distans, tidsbokning online
- Information
  - Tydligare om var blodet går och hur det används

Vilka åtgärder har vi jobbat med på Blodcentralen i Region Stockholm?

- Ändrat kallelsesystemet
  - Avregistrering efter två inaktiva år
  - Givarna får därefter meddelande med fråga om de ändå önskar fortsätta kallas
- Tack-SMS
  - Infördes 2010, vi var först globalt, har därefter spridits brett
  - Framkallar warm-glow och motiverar fortsatt givande – finns flera studier som visar detta
- Min blodgivning
  - Digital plattform som effektivt bygger lojalitet
  - Se Cilla Holmström Jutells föreläsning och Karolina Blom Wibergs poster
- Rädda liv på arbetstid
  - Samarbetskampanj med arbetsgivare för att låta deras medarbetare ge blod på arbetstid
  - Se Cilla Holmström Jutells föreläsning och poster
- Optimera blodbussplanering med AI-stöd
- Elektronisk hälsodeklaration på distans
  - Pilotprojekt startar nov 2025 för tidsbokade givare på Blodcentralen Sergel
- Mätande av givarnöjdhet
  - Surfplattor på varje blodcentral
  - Givarna kan betygssätta besöket och ge möjlighet att bli kontaktade om de vill ge återkoppling
    - Mycket positiva reaktioner på möjligheten att bli kontaktad!
  - Snittbetyg 9,8/10 ★

Tack!

Anton Sendel
Specialistläkare, läkarchef, med. dr.
Klinisk immunologi och transfusionsmedicin
Karolinska Universitetssjukhuset

anton.sendel@regionstockholm.se

Referenser

- Collard DA. Altruism and economy: a study in non-selfish economics. Oxford University Press. 1978.
- Evans R, Ferguson E. Defining and measuring blood donor altruism. Vox Sang. 2014 Feb;106(2):118-26
- Ferguson E, Atsma F, de Kort W, Veldhuizen I. Exploring the pattern of blood donor beliefs in first-time, novice, and experienced donors: differentiating reluctant altruism, pure altruism, impure altruism, and warm glow. Transfusion. 2012;52(2):343-355.
- Ferguson E, Lawrence C. It is only fair: blood donors are more sensitive to violations of fairness norms than nondonors - converging psychometric and ultimatum game evidence. Vox Sang. 2018;113(3):242-250.
- Edwards AR, Masser BM, Barlow FK. Psychological ownership and identity motives in blood donation. Vox Sang. 2023;118(8):616-623.
- Hillgrove TL, Doherty KV, Moore VM. Understanding non-return after a temporary deferral from giving blood: a qualitative study. BMC Public Health. 2012 Dec 10;12:1063.
- Charbonneau J, Cloutier MS, Carrier É. Why Do Blood Donors Lapse or Reduce Their Donation's Frequency?. Transfus Med Rev. 2016;30(1):1-5.
- Piersma TW, Bekkers R, de Kort W, Merz EM. Altruism in blood donation: Out of sight out of mind? Closing donation centers influences blood donor lapse. Health Place. 2021;67:102495.
- Ringwald J, Zimmermann R, Eckstein R. Keys to open the door for blood donors to return. Transfus Med Rev. 2010;24(4):295-304.
- Öhrner C, Kvist M, Blom Wiberg K, Diedrich B. Why do young men lapse from blood donation?. Vox Sang. 2019;114(6):566-575.
- Gemelli CN, Carver A, Garn A, Wright ST, Davison TE. Evaluation of the impact of a personalized postdonation short messaging service on the retention of whole blood donors. Transfusion. 2018;58(3):701-709
- https://www.sweba.se/arbetsgruppen-f%C3%B6r-statistik
- https://www.socialstyrelsen.se/om-socialstyrelsen/pressrum/press/stora-regionala-skillnader--unga-man-sticker-ut-i-blodgivningsstatistiken